مدیریت شهری
شماره ۳۹ تابستان ۹۴
No.39 Summer 2015
۹۹-۱۰۸
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۶/۱۷ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۴/۲/۱

بررسی عوامل موثر بر دلبستگی مکان در فضاهای باز آموزشی

محمد مهدی گودرزی سروش*- استادیار، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران
وحید قربانی- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران

چکیده
نیاز انسان به تعامل عاطفی با مکانی که در آن زندگی می کند و یا به عبارتی دلبستگی به مکان از جمله مهم ترین ابعاد رابطه انسان و مکان است که باید مورد توجه معماران، طراحان و برنامه ریزان شهری قرار گیرد. با ارزیابی به عمل آمده از دانشگاه ها ملاحظه می گردد که بخش اعظم آن را دانشکده ها و کلاس های درس و سایر فضاهای بسته تشکیل می دهند و تمام توجهات برنامه ریزان و طراحان معطوف به فضاهای درونی است. در این میان منظر و فضاهای باز از توجه شایسته مغفول مانده اند. در دانشگاه های ایران مطالعات و تحقیقات کاربردی با هدف ارتقا کیفیت فضاهای باز دانشگاه ها در خدمت یادگیری دانشجویان، به جز چند مورد جزئی انجام نشده است. در این راستا با توجه به خلاء علمی و حرفه ای موجود می توان از دانش معماری و حرفه منظر کمک قابل توجهی گرفت. در این راستا پژوهش حاضر سعی دارد بر پایه مرور متون و اسناد مرتبط در این حوزه ضمن ارائه تعاریف دلبستگی به مکان به بررسی علل و عوامل دخیل در آن بپردازد. روش تحقیق در این پژوهش از نوع توصیفی- پیمایشی است. نمونه آماری شامل مجتمع های آموزشی دانشگاه آزاد همدان، دانشگاه بوعلی سینا همدان و دانشگاه امام صادق تهران می باشد. بر اساس نتایج یافته های پژوهش هویت مکان، دلبستگی عاطفی، افزایش کیفیت فضای کالبدی و پیوند اجتماعی بر دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی دانشگاه ها از سوی دانشجویان اثر معناداری دارند.
واژگان کلیدی: دلبستگی به مکان، هویت مکان، کیفیت فضای کالبدی، پیوند اجتماعی، فضای باز آموزشی.

Factors affecting the interest of place in educational open spaces

Abstract
The human need to interact emotionally with the place where lives and Or in other words, attachment to place among the most important aspects of the relationship between people and places that need the attention of architects, designers and urban planners should be; To assess the performance of the schools we see that most of the colleges and classrooms and other spaces are closed. Planners and designers paid attention to the internal spaces. The landscape and open spaces worthy of attention are neglected. Iranian university studies and applied research aimed at improving the quality of open spaces in the service of student learning, except for a few cases have been mild. In this regard, due to the lack of available scientific and professional knowledge of architecture and professional perspective can be a substantial contribution. In this context, this study aims to review and related documents in this area based on the factors involved in it. Methods In this descriptive study. The sample consists of integrated training Azad University of Hamedan, Bu Ali Sina University in Hamedan and Tehran's Imam Sadeq University. Based on the research findings place identity, emotional attachment, the quality of the physical and social links to attachment sites open spaces teaching the students have a significant effect.
K attachment to place, identity, location, quality of the physical, social ties, educational open space.

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۶۱۷۳۴۳۲۹ رایانامه: goodarzisoroush@gmail.com
این مقاله برگرفته شده از پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان «بررسی عوامل موثر بر افزایش دلبستگی مکانی در فضاهای باز آموزشی» در قالب طراحی دانشکده هنر اسلامی بهار می باشد که به راهنمایی دکتر محمدمهدی گودرزی سروش با عنوان که در دانشگاه آزاد همدان به انجام رسیده است.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

مقدمه

یکی از مسائلی که جزء ضرورت های پرداختن به طراحی فضاهای باز آموزشی است، توجه به مسائل علمی و رویکردها و تئوری های طراحی در این زمینه است. محوطه دانشگاه ها صرفاً محل یا مکانی برای درخت کاری، باغچه سازی، توسعه، نورگیری، پارکینگ و یا گذر و دسترسی نیست. این مکان ها نیازمند دستورالعمل برنامه ریزی و طراحی مربوط به خود هستند. چگونگی رابطه فضاهای باز و منظر دانشگاه با ساختمان هایی که به تحصیلات عالی اختصاص دارند، نیاز به تحقیق و تعریف دارد. مقوله ای همچون طراحی یکپارچه مجموعه های دانشگاهی شامل فضاهای بسته و باز، می تواند با تکیه بر خلاقیت و هنر و یا پشتیبانی یک تئوری علمی از یک سو به افزایش اعتبار یک طرح منظر منجر شود و از سوی دیگر باعث ایجاد فرایند و دیدگاه نوین در طراحی و توسعه پایدار مجموعه دانشگاهی گردد، خلاصه آنکه با استخراج ابعاد سه گانه طراحی منظر (بعد اجتماعی- فرهنگی بعد اکولوژی و بعد زیباشناسی) و با توجه به الگوهای کالبدی منظر می توان به فرایند ملموس تری در این وادی دست یافت. از آنجا که تئوری منظر یا هویت کالبدی فضا (رویکرد فضا نگر) و عملکرد فضا (رویکرد انسان محور) در ارتباط است، انتخاب الگوهای کالبدی منظر و محک زدن آن ها به وسیله ابعاد سه گانه منظر می تواند ما را در دست یابی به زبان الگوی فضانگر و انسان محور یاری دهد. این در حالی است که در طراحی منظر توجه به حضور انسان به عنوان عنصر اصلی یک منظر، از یک سو و کیفیت فضاهای آموزشی و ارزش های کالبدی منظر از سوی دیگر، اصول شاخصی در طراحی منظر شمرده می شود (ضرغامی و عظمتی، ۱۳۹۲).

دلبستگی به مکان یا دلبستگی مکانی مفهومی چند بعدی، پیچیده و بین رشته ای است که جنبه های مختلفی از پیوند مردم یا مکان درهم می آمیزد. این مفهوم در طول چند دهه گذشته مورد توجه بسیاری از محققان در رشته های مختلف علمی (جامعه شناسی، روان شناسی محیطی، مردم شناسی، جغرافیای انسانی و معماری) قرار گرفته است (هیومان، ۱۹۹۲؛ ترننلمن، ۲۰۰۹؛ ویندسانگ، ۲۰۱۰).

پیچیدگی نظری دلبستگی به مکان، از یک سو، با مفهوم دلبستگی ارتباط پیدا می کند که دارای ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری است (براون و پرکینز ، ۱۹۹۳: ۲۸۳) و از سوی دیگر ناشی از این واقعیت است که احساسات انسانی درباره مکان ها، از جاها یا محل هایی ناشی می شود که علاوه بر داشتن فضای صوری و ظاهر جسمی و رویت پذیر (همانند خیابان، کوچه ساختمان و شبکه حمل و نقل) دارای ابعاد بوم شناختی، اجتماعی و نمادی است (لو و آلتمن ، ۱۹۹۲؛ مورگان ، ۲۰۱۰، اسکنل و گیفورد ، ۲۰۱۰). اهمیت دلبستگی به مکان از آن رو است که نقش عمده ای در ایجاد و بالابردن سطح مسئولیت پذیری، همکاری و خودیاری ساکنان مناطق مسکونی دارد و شیوه کارآمدتری را برای حل مسائل و بهبود شرایط زندگی ارائه می کند. به لحاظ اجتماعی، دلبستگی به مکان زمینه مساعدی فراهم می کند تا ساکنان بر امور جاری و محلی نظارت بیشتری داشته باشند و با علاقه بیشتری به مسائل اجتماعی پیرامون خود بپردازند و برای حل آن ها به عمل جمعی مبادرت کنند و با تهدیدات محیطی مقابله نمایند (پرکینز و لانگ ، ۲۰۰۲؛ اسکنل و گیفورد، ۲۰۱۰؛ کومستوگ و دیگران، ۲۰۱۰).

دلبستگی به مکان و احساس تعلق به آن، در افراد این انگیزه را ایجاد می کند که به احیا و نوسازی همه جانبه محیط های خانگی و محلی بپردازند. احساس تعلق و مشارکت می تواند زمینه مساعدی برای دموکراسی مشارکتی فراهم سازد و اجرای برنامه های مختلف اقتصادی و اجتماعی را در اجتماع محلی با توفیق چشمگیر همراه کند و کیفیت زندگی را بهبود بخشد (فکوهی، ۱۳۸۹؛ مطلبی، ۱۳۸۳، افروز، ۱۳۸۳؛ سفیری، ۱۳۸۳). از

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

ایـن رو پژوهـش حاضـر با بررسـی عوامل شـکل دهنده بـه حـس دلبسـتگی مکانـی در مجتمع های آموزشـی از دیـدگاه روانشناسـی محیط، به دنبال پاسـخگویی به ایـن سـوال اساسـی اسـت که «آیـا می تـوان بـا ایجاد طـرح کالبـدی برگرفتـه از معمـاری ایرانی اسـلامی در فضـای بـاز آموزشـی باعـث افزایش حس دلبسـتگی به مـکان دانشـجویان شـود؟»

مبانی نظری پژوهش

واژه دلبسـتگی بـه مـکان بـه تاثیـر عاطفی یـک مکان اشـاره دارد کـه افـراد بـه لحـاظ حسـی و فرهنگـی به آن جـذب می شـوند. تاثیـر حسـی، عاطفـی و حسـی مشـترک فرهنگـی، توسـط افراد به مـکان خاص یا یک سـرزمین شـکل می گیـرد و مبنـای نحـوه ادراک گروه یـا فـرد از مـکان و نحـوه ارتبـاط وی بـا آن می باشـد (لـو و آلتمـن، ۱۹۹۲، ص ۵). دلبسـتگی بـه مکان یک بعـد از کلیـت حـس مـکان و وابسـتگی عاطفـی مثبت اسـت که بین فـرد و مکان توسـعه می یابد (اسـتدمن، ۲۰۰۳، ص ۶۷۴). ایـن واژه مبیـن احساسـات فـرد نسـبت بـه یـک موقعیـت جغرافیایی اسـت کـه به طور حسـی فـرد را بـه آن مـکان گره مـی زنـد. در واقع یک تجربـه مثبـت از مـکان (رابینسـتین و پارملـه ، ۱۹۹۲، ص ۱۳۹) و نتیجه اعتقادات و احساسـات مثبتی اسـت کـه فـرد در فراینـد تعامـل بـا مـکان و معنا بخشـیدن بـه آن خلـق می کنـد (میلیـگان، ۱۹۹۸، ص ۱). در فراینـد دلبسـتگی بـه مـکان اسـت کـه فضا بـرای فرد مبـدل بـه مـکان مـی شـود. چـرا کـه یـک گـروه یـا یـک فـرد در برقـراری ارتبـاط بـا مـکان بـه آن معنـا می بخشـند (رابینسـتین و پارملـه، ۱۹۹۲، ص ۱۳۹). و در ایـن فراینـد، افـراد ارتباط خود با سـایرین و مکان را توسـعه مـی دهند. محققان مفاهیـم مختلفی را برای توصیـف رابطـه مـردم با مـکان ها بـه کار مـی برند که از جملـه مـی تـوان به دلبسـتگی بـه مـکان، رضایت از مـکان، هویـت مبتنی بـر مکان، دلبسـتگی بـه اجتماع و دلبسـتگی بـه محلـه یـا واحدهای همسـایگی اشـاره کـرد. اگرچـه هـر یک از ایـن مفاهیـم معانـی متفاوتی دارنـد. بـا وجـود ایـن مـرز و فضـای مفهومـی آن هـا با یکدیگر کاملا روشـن نیسـت و به لحـاظ نظری و روش شناسـی هـم پوشـی دارند.

ابعاد مختلف دلبستگی به مکان

بـه طـور کلـی در تعریـف ابعاد دلبسـتگی به مـکان دو دیـدگاه غالـب زیر وجـود دارد:

الف) دیدگاه اول

در ایـن دیـدگاه زمانـی به یـک موضوع دلبسـتگی پیدا می کنـد کـه از یـک طـرف بتوانـد نیازهـا و انتظـارات خود را پاسـخ دهد که شـامل بعد عملکردی دلبسـتگی بـه مکان اسـت. ایـن بعد بـه بـرآوردن نیازهـا و اهداف فـردی با الگوهای ذهنی سـاخته شـده خـود هماهنگ باشـد کـه بـه بعـد عاطفـی اشـاره دارد کـه ایـن بعد با تعامـل حسـی انسـان و مـکان و نقـش آن در هویـت فـردی بـوده اسـت. بعـد عاطفـی ضمـن ایجـاد حـس دلبسـتگی و معنا بخشـیدن بـه زندگی فرد سـبب بروز رفتارهـای پاسـخگو در قبـال مـکان می گردد.

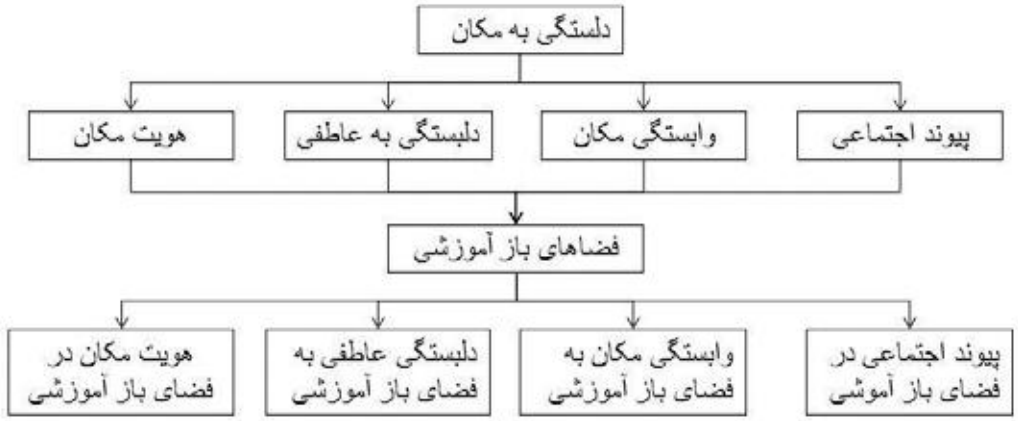
ب) دیدگاه دوم

ایـن دیدگاه دلبسـتگی به مـکان را با دو بعد وابسـتگی بـه مـکان و هویت مـکان تعریف می کند که وابسـتگی بـه مـکان نیـز شـامل سـه بعـد اسـت: «۱.توانایـی پاسـخگویی بـه مـکان نیازهای فـرد ۲. تاثیرات حسـی در رابطـه بـا مـکان ۳. میزان تجارب قبلی فـرد از مکان (چرخچیـان، ۱۳۸۹) و مـدل برگرفته شـده بـا توجه به سـوالات پرسشـنامه و حاصل مطالعات بدسـت آمده از پژوهشـگران در ایـن زمینه بوده اسـت.

روش پژوهش

روش پژوهـش حاضـر مبتنـی بـر مطالعات اسـنادی و روش پیمایشـی- توصیفـی اسـت. در بخـش مطالعـات اسـنادی بـا مرور مسـتندات مهم و برجسـته در ارتباط بـا مفهـوم دلبسـتگی بـه مـکان سـعی در اسـتخراج چارچـوب نظری مناسـبی برای پژوهش شـده اسـت. و بـا روش پیشمایشـی و اسـتفاده از تحلیـل هـای آماری بـه ارزیابـی آن در نمونـه مـورد مطالعـه پرداخته شـده اسـت. نمونه آماری این پژوهش سـه نمونه از مجتمع- هـای آموزشـی شـهر همدان و تهـران (مجتمـع آماری دانشـگاه آزاد همـدان، بوعلـی سـینا همدان و دانشـگاه

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

نمودار۱. مولفه های دلبستگی به مکان؛ منبع: نگارندگان.

امـام صـادق تهـران) مـورد مطالعه می باشـد.

۱. دانشـگاه بوعلـی سـینا: ایـن دانشـگاه در عباس آبـاد یکـی از نواحی شـهر تاریخـی همدان قـرار گرفته کـه دارای آب و هـوای سـخت و سـردی اسـت و پروژه آن بـر مبنـای ذوق و سـلیقه معمـاری ایرانـی اسـت. ایـن دانشـگاه شـامل تجهیـزات مختلفی بـرای ۱۲۰۰۰ دانشـجو می باشـد. مسـاحت فضـای بـاز این دانشـگاه ۲۰ هکتـار اسـت. طـرح بـه صـورت درون گـرا طراحی شـده اسـت. و هـر واحـد شـامل تشـکیلاتی اسـت از بتـون آرمـه و آجـر کـه یـک مجموعـه چهار گـوش را تشـکیل می دهـد و هـر مجموعـه نیـز خـود بوسـیله چنـد (خیابان درختکاری شـده) به چهار مربع تقسـیم شـده اسـت. در مرکـز هر واحـد گنبدی فولادی اسـت کـه روشـنایی ایـن منطقـه را تامیـن مـی کند.

۲. دانشـگاه امـام صـادق: ایـن دانشـگاه در اسـتان تهران بنا شـده اسـت. پلان وتشـکیلات این ساختمان شـبیه مـدارس و یـا آکادمی هـای سـنتی ایران اسـت. کتابخانه درسـت در مرکز باغ واقع شـده اسـت و سـایر قسـمت ها یعنـی مراکز اداری سـرویس و قسـمت های مسـکونی در اطـراف بـاغ قـرار گرفته اسـت. واحد های مسـکونی هریک شـامل ۴ اطاق ویک سـالن می باشـد کـه مـورد اسـتفاده هشـت دانشـجو خواهـد بـود. ایـن مرکـز درسـه مرحلـه به مـورد اجـرا در آمده اسـت. در مرحله اول سـاختمان کتابخانه و واحد های مسـکونی، در مرحلـه دوم تشـکیلات ورزشـی و ۸ واحد مسـکونی دیگـر و بالاخـره مرکز تحقیقات و محـل اقامت معلمان و مراکـز تفریحـی در مرحلـه سـوم بـه مـورد اجـرا در آمـده اسـت. این مجموعه از آجر و بتون سـاخته شـده کـه یـک مجموعـه هماهنگ سـنتی مدرن می باشـد و دارای ۱۷۰۰ نفـر دانشـجو می باشـد.

۳. دانشـگاه آزاد همـدان: ایـن دانشـگاه در شـهر همـدان واقـع شـده اسـت کـه ۱۷۰۰۰ دانشـجو دارد. و سـاختمانهای آموزشـی دارای شـکلی نامنظـم مـی با شند.

یافته های پژوهش

جدول شـماره ۱ توزیع فراوانی دانشـجویان را بر حسب جنسـیت، میزان تحصیلات و دانشـگاه نشـان می دهد. بـا توجـه به جدول ذیـل ۶۵ درصد نمونه مـورد مطالعه مـرد و ۳۵ درصـد زن تشـکیل می دهـد. همچنین ۵۱ درصد نمونه دانشـجوی مقطع کارشناسـی و ۴۹ درصد در سـطح کارشناسی ارشد می باشـند. همچنین از کل حجـم نمونـه را ۳۴ درصـد دانشـگاه آزاد همـدان، ۳۴ درصد دانشـگاه بوعلی سـینا و ۳۲ درصد دانشـگاه امام صادق تشـکیل مـی دهند.

هویت مـکان تا چه میـزان در دلبسـتگی مکان فضاهای باز آموزشـی مؤثر اسـت؟

جـدول شـماره ۲ نتایـج آزمـون t تک گروهـی جهـت ارزیابـی میـزان تاثیر هویت مکان بر افزایش دلبسـتگی بـه مـکان فضاهـای بـاز آموزشـی را نشـان می دهـد. با توجـه بـه اطلاعـات ایـن جـدول و بـا تاکید بـر میزان

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول ۱. توزیع فراوانی دانشجویان به تفکیک جنسیت، میزان تحصیلات و دانشگاه؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

گروه	زیرگروه	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تراکمی
جنسیت	مرد	۱۹۴	۶۵	۶۵
	زن	۱۰۰	۳۵	۱۰۰
تحصیلات	کارشناسی	۱۵۱	۵۱	۵۱
	کارشناسی ارشد	۱۴۳	۴۹	۱۰۰
دانشگاه	آزاد همدان	۱۰۰	۳۴	۳۴
	بوعلی سینا	۱۰۰	۳۴	۶۶
	امام صادق	۹۴	۳۲	۱۰۰

مقدار t به دست آمده می توان گفت که مقدار آماره t مشاهده شده(۹/۰۷۱) با درجات آزادی ۲۹۳ معنادار می باشد (p<۰,۰۵) و میزان تاثیر هویت مکان بر افزایش دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی در حد زیاد می باشد.

دلبستگی عاطفی تا چه میزان در دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی مؤثر است؟

نتایج حاصل از آزمون t تک گروهی در جدول ۳ نشان می دهد با توجه مقدار آماره t (T=۷/۱۶۳ df=۲۹۲، p<۰,۰۵) دلبستگی عاطفی بر افزایش میزان حس دلبستگی به مکان معنادار می باشد. و از آنجایی که مقدار t محاسبه شده بزرگتر از مقدار t بحرانی می باشد، می توان گفت تاثیر عامل دلبستگی عاطفی بر افزایش دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی در حد زیاد می باشد.

آیا می توان با افزایش کیفیت فضایی وکالبدی فضای باز مجتمع های آموزشی میزان حس دلبستگی افراد به فضاهای باز آموزشی بالا برد؟

نتایج حاصل از آزمون t تک گروهی در جدول شماره ۴ نشان می دهد با توجه به مقدار آماره t (T=۵/۴۲۷، df=۲۹۳، p<۰,۰۵)، افزایش کیفیت فضایی و کالبدی بر افزایش میزان حس دلبستگی معنادار می باشد. و از آنجایی که مقدار tمحاسبه شده بزرگتر از مقدار t بحرانی می باشد می توان گفت تاثیر وابستگی مکان بر افزایش دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی در حد زیاد می باشد.

جدول ۲. نتایج آزمون t تک گروهی جهت ارزیابی میزان تاثیر هویت مکان بر دلبستگی مکان؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

مقدار آزمون t	df	سطح معناداری	تفاوت میانگین ها
۹/۰۷۱	۲۹۳	۰/۰۰۰	۲/۴۲۵

جدول ۳. نتایج آزمون t تک گروهی جهت ارزیابی میزان تاثیر دلبستگی عاطفی بر دلبستگی مکان؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

مقدار آزمون t	df	سطح معناداری	تفاوت میانگین ها
۷/۱۶۳	۲۹۲	۰/۰۰۰	۲/۰۸۱

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

جدول ۴. نتایج آزمون t تک گروهی جهت ارزیابی میزان تاثیر وابستگی مکان بر دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

مقدار آزمون t	df	سطح معناداری	تفاوت میانگین ها
۵/۴۲۷	۲۹۳	۰/۰۰۰	۱/۵۷۴

جدول ۵. نتایج آزمون t تک گروهی جهت ارزیابی میزان تاثیر پیوند اجتماعی بر دلبستگی مکان؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

مقدار آزمون t	df	سطح معناداری	تفاوت میانگین ها
۱۰/۰۸۰	۲۹۳	۰/۰۰۰	۲/۹۷۶

جدول ۶ . خلاصه نتایج تحلیل واریانس یک‌راهه درباره میزان نمرات عوامل مؤثر بر حس دلبستگی به مکان به تفکیک دانشگاه؛ ماخذ: یافته های پژوهش.

سطوح		مجموع مجذورات	درجات آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری
هویت مکان	بین‌گروهی	۱۲/۲۳۴	۲	۶/۱۱۷	۶/۰۴۲	۰/۰۰۳
	درون‌گروهی	۲۹۴/۶۰۹	۲۹۱	۱/۰۱۲		
	جمع	۳۰۶/۸۴۴	۲۹۳			
دلبستگی عاطفی	بین‌گروهی	۳۰/۷۸۳	۲	۱۵/۳۹۲	۱۶/۴۵۶	۰/۰۰۰
	درون‌گروهی	۲۷۱/۲۳۷	۲۹۰	۰/۹۳۵		
	جمع	۳۰۲/۰۲۰	۲۹۲			
وابستگی مکان	بین‌گروهی	۱۶/۸۲۰	۲	۸/۴۱۰	۸/۲۰۸	۰/۰۰۰
	درون‌گروهی	۲۹۸/۱۷۶	۲۹۱	۱/۰۲۵		
	جمع	۳۱۴/۹۹۷	۲۹۳			
پیوند اجتماعی	بین‌گروهی	۱۲/۷۲۳	۲	۶/۳۶۲	۱/۳۹	۶/۶۲۳
	درون‌گروهی	۲۷۹/۵۰۸	۲۹۱	۰/۹۶۱		
	جمع	۲۹۲/۲۳۱	۲۹۳			

پیوند اجتماعی تا چه میزان در دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی مؤثر است؟

نتایج حاصل از آزمون t تک گروهی در جدول شماره ۵ نشان می دهد با توجه مقدار آماره t (T=۱۰/۰۸۰ ،df=۲۹۳ ،p<۰,۰۵) عامل پیوند اجتماعی بر افزایش میزان حس دلبستگی به مکان معنادار می باشد. و از آنجایی که مقدارt محاسبه شده بزرگتر از مقدار t بحرانی می باشد می توان گفت تاثیر پیوند اجتماعی بر افزایش دلبستگی مکان فضاهای باز آموزشی در حد زیاد می باشد.

آیا بین عوامل مؤثر بر حس دلبستگی به مکان به لحاظ دانشگاه محل تحصیل تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟

جدول شماره ۶ نتایج تحلیل واریانس یک متغیره (ANOVA) را جهت مقایسه عوامل موثر بر حس دلبستگی به مکان را به تفکیک دانشگاه های مورد مطالعه ارائه می‌دهد. با توجه به مقادیر F به دست آمده و درجات آزادی و سطح معناداری می‌توان

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۹ تابستان ۹۴
No.39 Summer 2015

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

گفت بین دانشگاه‌ها از نظر عوامل مؤثر بر حس دلبستگی به مکان تفاوت معناداری وجود دارد. به منظور مقایسه جفتی میانگین دانشگاه ها، از آزمون شفه استفاده شد. یافته‌های این آزمون نشان داد که میانگین دانشگاه آزاد با دانشگاه امام صادق (ع) تفاوت معناداری دارد و تنها، اختلاف همین دو گروه باعث رد فرض صفر شده است.

بحث و نتیجه گیری

یافته های پژوهش نشان داد که چهار عامل هویت مکان، دلبستگی عاطفی، افزایش کیفیت فضای کالبدی و پیوند اجتماعی در افزایش دلبستگی به فضاهای باز آموزشی از نظر دانشجویان اثر معناداری دارند. نقش هویت مکان و دلبستگی عاطفی بر دلبستگی مکانی از نظر دانشجویان در پژوهش حاضر در حد زیاد گزارش شد. از دیدگاه روان شناسی محیطی انسان ها به تجربه حسی، عاطفی و معنوی خاصی نسبت به محیط زندگی نیاز دارند. این نیازها از طریق تعامل صمیمی و نوعی هم ذات پنداری با مکانی که در آن سکونت دارند قابل تحقق است. این تعامل صمیمی و هم ذات پنداری، روح یا حس مکان یا هویت مکان نامیده می شود. از نظر روانی حس مکان کاتالیزوری است که باعث تبدیل شدن یک محیط به یک مکان می شود. همچنین در پژوهش حاضر نقش افزایش کیفیت فضای کالبدی در دلبستگی به مکان از نظر دانشجویان در حد زیاد گزارش شد که همسو با مطالعات استدمن (۲۰۰۳) می باشد. استدمن اشاره به نقش مستقیم بعد کالبدی مکان در رضایتمندی و نقش غیرمستقیم بر دلبستگی به مکان دارد که در عین حال متاثر از معنی نمادین مکان نیز می باشد. زمینه و بستر، وجود خدمات و تسهیلات، موقعیت قرار گیری مکان در زمینه شهری و نحوه ارتباط با پیرامون از جمله مواردی هستند که در مطالعات به آن اشاره گردیده است. نقش پیوند اجتماعی بر افزایش دلبستگی به مکان در فضاهای باز آموزشی در پژوهش حاضر از نظر دانشجویان در حد زیاد گزارش شد. این یافته پژوهش با پژوهش امیر کافی و فتحی (۱۳۹۰) همسو است که در پژوهش خود نشان داد پیوندهای اجتماعی تعیین کننده ترین عامل تاثیر گذار بر دلبستگی به مکان محسوب می شود. در میان عوامل اجتماعی، تاثیر پیوندها و روابط اجتماعی بر دلبستگی به مکان حائز اهمیت است. در اکثر مطالعات، پیوندهای اجتماعی پیش بینی کننده قوی و مثبتی بوده است (لویکا، ۲۰۱۰). پیوندهای اجتماعی، احساس امنیت، اعتماد و غیره متغیرهایی هستند که بولان (۱۹۹۷) آن ها را از سنخ مردم می نامد و در مقابل متغیرهای از سنخ مکان قرار می گیرند. متغیرهای اخیر به ویژگی های محیط مربوط است که دلبستگی به مکان را تسهیل می کند یا از رشد آن جلوگیری می نماید (لویکا، ۲۰۱۰). اگر به علل و عوامل موثر در شکل گیری دلبستگی به مکان بنگریم می توان به دو عنصر شاخص انسان و مکان و خصوصیات هر یک پی برد.اما نکته در اینجاست که مهم ترین ابزار انسان در مواجهه با پدیده های پیرامون خود از جمله مکان همانگونه که در نظریه دلبستگی اشاره گردید خود فرد می باشد که آگاهانه و ناآگاهانه در این امر دخالت داشته و شامل سه حوزه زیر می باشد:

۱. باورها، اندیشه ها و تصورات فرد نسبت به مکان و مکان های مشابه بر اساس تجارب گذشته است که در فرایند تعامل شناختی از مکان قضاوت های فرد نسبت به مکان را شکل می دهد.

۲. ترجیحات و احساسات فرد نسبت به چگونگی مکان که در تعامل عاطفی با مکان، نحوه ارزیابی او از مکان را پدید می آورد.

۳. نیازها و انتظارات فردی انسان که پاسخگویی مکان در قبال آن، میزان وابستگی عملکردی فرد را با مکان شکل می دهد. در واقع بر اساس نتایج مذکور می توان گفت در روند شکل گیری دلبستگی به مکان، دو عنصر انسان و مکان از طریق عنصر سوم تعامل انسان و مکان به لحاظ شناختی، عاطفی و عملکردی، وارد طی یک فرایند می گردند.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

منابع و ماخذ

امیر کافی، مهدی، فتحی، شکوفه (۱۳۹۰) بررسی عوامل موثر بر دلبستگی به محله مسکونی مطالعه موردی شهر کرمان، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره پنجم، شماره ۱.

افروز، غلامعلی (۱۳۸۳) روان‌شناختی ضرورت طراحی برنامه فرهنگی- اجتماعی مبتنی بر خانواده و محله، مجموعه مقالات اولین همایش توسعه محله ای، تهران: ۱۹۵-۲۰۶.

چرخچیان، مریم (۱۳۸۹) تبیین مدل دلبستگی به مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن، هنرهای زیبا، تابستان، ۳۷، ۴۸-۳۸.

سفیری، خدیجه (۱۳۸۳) نقش نهادهای غیردولتی محله‌ای در تامین امنیت اجتماعی. مجموعه مقالات اولین همایش توسعه محله‌ای، تهران: ۱۲-۳۲.

ضرغامی، اسماعیل، عظمتی، سعید (۱۳۹۲) بررسی مطلوبیت فضاهای باز محیط های دانشگاهی از نظر دانشجویان. نشریه علمی پژوهش فناوری آموزش، جلد۷، شماره ۴، ۲۹۶-۲۸۷

فکوهی، ناصر (۱۳۸۹) همسازی و تعارض در هویت و قومیت، تهران: نشر گل آذین

مطلبی، قاسم (۱۳۸۳) زندگی در فضای میان ساختمان ها، ترجمه شیما شصتی، تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.

Altman and Setha M. Low (Eds.), Place Attachment, New York/ London: Plenum Press: 278-253.

Brown, Barbara B. and Douglas D. Perkins (1992) "Disruptions in Place Attachment", in Irwin Altmanand Setha M. low (Eds.) Place Attachment, New Yourk/London: Plenum Press: 301-279.

Comstock, Nicole, L. Miriam Dickinson, Julie A. Marshall, Mah-J.Soobader, Mark S. Turbin, MichadBuchenau, and Jill S. Litt (2010) "Neighborhood Attachment and its Correlates: ExploringNeighborhood Conditions, Collective Efficacy and Gardening", Journal of Environmental Psychology,
XXX: 8-1.

Hummon, David M. (1992) "Community Attachment: Local Sentiment and Sense of Place. In Irwin.

Lewicka, Maria (2010) What Makes Neighborhood Different from Home
and City? Effects of Place Scale on Place Attachment", Journal ofEnvironmental Psychology, 51-35 :30.

Low, S.M., and Altman, I. (1992), 'Place attachment: a conceptual inquiry', In Low, S.M. and Altman, I. (Eds.) PlaceAttachment, New York, Plenum Press, pp. 12-1 ,12.

Milligan, M.J. (1998), 'Interactional past and potential: the social construction of place attachment', Symbolic Interaction, 21:1, pp. 33-1

Morgan Paul (2010) "Toward a Developmental Theory of Place Attachment", Journal of EnvironmentalPsychology, 22-11 :30.

Perkins, Douglas D. and D. Adam long (2002) "Neighborhood Sense of Community and Social Capital:A Multi – Level Analysis", in A. T. Fisher, C. C. Sonn and B. J. Bishop (Eds.), Psychological Sense ofCommunity, New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers: 318-291.

Rubinstein, R.L and Parmelee, P.A. (1992), 'Attachment to place and representation of the life course by the elderly', In I.Altman and S. M. Low (Eds.), Place Attachment, New York, Plenum Press.

Stedman, R. C. (2003), 'Is it really a social construction? The contribution of physical environment to Sense of place', Societyand Natural Resources, 16, pp.-671 685.

Scannell, Leila and Robert Gifford (2010) "The

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

Relations between Natural and Civic Place Attachmentand Pro-Environmental Behavior", Journal of Environmental Psychology, XXX: 9-1.
Trentelman, C. K. (2009) "Place Attachment and Community Attachment: A Primer Grounded in theLived Experience of a Community", Sociologist Society and Natural Resources, 210-191 :22.
Windsong, Elena, Ariel (2010) "There is no Place Like Home: Complexities in Exploring Home andPlace Attachment", The Social Science Journal, 214-205 :47.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-02]